

Heraldica Varia

UNDER DEN SENASTE halvårsperioden har Riddarhuset fått glädjen och förtroendet att införliva osedvanligt många sköldebrev i sina samlingar. Extra glädjande är att fyra tidigare deponenter har valt att omvandla existerande depositioner till donationer.

DONATIONER

En donation innebär att Riddarhuset får sköldebrevet som gåva. Det löser en gång för alla problem vad gäller till exempel bodelning och säkrande av sköldebrevets förvaringsmiljö.

ADELSKÖLD

Huvudmannen herr Fredrik Adelsköld, Visby, har låtit omvandla det sedan 1991 på Riddarhuset deponerade sköldebrevet i original för adliga ätten Adelsköld nr 2029 till donation.

Lagmannen i Bohus läns och Vikarnes lagsaga sedermera vice landshövdingen i Göteborgs och Bohus län med landshövdingens titel, Johan Christian Thomée (1737–1798), adlades den 24 januari 1773 på Stockholms slott av Gustav III med namnet Adelsköld. Ätten introducerades den 30 maj 1775 under nr 2029.

I vapenskölden kan möjligtvis de två kornen i den blå ginstammen ha sin förklaring i de tre generationer av präster som var Johan Christian Adelskölds förfäder. Den krönte gripen visar på ett ursprung i Skåne. Det går att spekulera i om de tre gyllene stolparna i det nedersta röda fältet anspelar på det skotska riksvapnet med ett rött lejon i gyllene fält, då ätten hävdar skotskt ursprung.

DALMAN

Dödsboet efter fru Gudrun Dalman, Båstad, har donerat sköldebrevet i original för adliga ätten Dalman nr 1718.

De två bröderna, generalauditören sedermera landshövdingen i Blekinge län Lars Dalman (1680–1752), och assessorn i Svea hovrätt sedermera vice lagmannen i Västmanland Olof Johan Dalman (1685–1756), adlades den 2 mars 1720 i Palatset i Stockholm av Ulrika Eleonora med oförändrat namn. Ätten introducerades 1720 under nr 1718.

Adliga ätten Adelsköld nr 2029.

Adliga ätten Dalman nr 1718.

Adliga ätten Silfverswärd nr 184.

Senare kom även majormekanikern John Björkeqvist (1767–1845) att adlas jämlikt 37§ 1809 års regeringsform, innebärande att endast huvudmannen innehar adlig värdighet, den 29 juni 1809 på Stockholms slott av Karl XIII. Björkeqvist, gift med Henrika Elisabeth Dalman (1785–1842), adopterades och introducerades på sin svärfaders namn och nummer den 18 maj 1811. Denna adopterade ättgren utgick på svärdssidan den 25 november 1935.

Symboliken i vapenskölden lämnar utrymme för speciella tolkningar. Den ödleliknande varelsen som uppstiger ur eldslågorna i mittfältet är en mytologisk varelse som kal-

las salamander. Den är bland annat känd för att oskadd kunna uthärda eld. Lars och Olof Johan Dalmans fader, Lars Dalman (död 1701), hade blivit avsatt från sin tjänst som bokhållare i växlingsbanken för brister i räkenskaperna men klarade sig hyggligt trots påren. Man kan påstå att han hade överlevt ett eldprov. Olivkvisten och lagerkvisten kan tänkas symbolisera de två bröderna.

SILFVERSWÄRD

Fru Cecilia Geijer Silfverswärd, Stockholm, har låtit omvandla det sedan 2007 på Riddarhuset deponerade sköldebrevet i original för adliga ätten Silfverswärd nr 184 till donation.

Majoren vid Västgöta ryttare sedermera överstelöjtnanten och slottshauptmannen på Älvsborg, Lasse Larsson (död 1645), adlades den 20 oktober 1630 i lägret i Ribnitz i Mecklenburg av Gustav II Adolf utan angivande av namn. Ätten introducerades den 19 februari 1633.

Vapnet är talande med ett silfversvärd i en bepansrad arm i ett blått fält. Det speciella med denna vapensköld är att ättenamnet Silfverswärd (Sölfwerswärdh) tillskrivs ätten först vid introduktionen 1633. Vid ett senare tillfälle har man alltså lagt till namnet Lars Larsson Silberschwerdt med årtal 1630 innanför ramen kring vapnet i sköldebrevet.

Adliga ätten Edelsvärd nr 2178.

EDELSVÄRD

Huvudmannen herr Curt Edelsvärd, Stockholm, har låtit omvandla det sedan 2008 på Riddarhuset deponerade sköldebrevet i original för adliga ätten Edelsvärd nr 2178 till donation.

Landshövdingen i Uleåborgs län, Adolph Meinander (1762–1804), adlades den 9 december 1802 på Stockholms slott av Gustav IV Adolf med namnet Edelsvärd. Ätten introducerades den 28 maj 1803 under nr 2178.

Vapnet är delvis talande med ett blått svärd i en gyllene stolpe. De sex hermelinerna i blått fält återfinns i Österbottens vapen. Österbotten ingick i Uleåborgs län där Adolph Edelsvärd var landshövding.

TERSMEDEN

Tersmedenska släktföreningen har låtit omvandla det sedan i mars 2014 på Riddarhuset deponerade friherrebrevet i original för utdöda friherrliga ätten Tersmeden nr 338 till donation. Se *Arte et Marte* nr 1 2014 för mer information och bild.

REUTERCRONA

Herr Miles Reutercrona, Djursholm, har donerat sköldebrevet i original för adliga ätten Reutercrona nr 1760.

Före detta regementskvartermästaren vid Västgöta regemente till häst, Mathias Häbro (1680–1750), adlades den 2 mars 1720 i Palatset i Stockholm av Ulrika Eleonora med namnet Reutercrona. Ätten introducerades den 23 februari 1723 under nr 1760.

Vapnet är talande med en gyllene krona i både sköldmärket och i hjälmprydnaden. I hjälmprydnaden återfinns även en blå molett, en sporrklinga, som är ett kavallerist-

Adliga ätten Reutercrona nr 1760.

attribut passande en *Reuter*. Det svarta lejonet i gyllene fält är troligtvis hämtat från Västergötlands vapen.

HAIJ

Huvudmannen, friherre Bertil Haij, Billdal, har donerat sköldebrevet i original för adliga ätten Haij nr 1187 och friherrebrevet i original för friherrliga ätten Haij nr 362.

Majoren Henrich Haij (1631–1700) adlades den 4 april 1689 på Stockholms slott av Karl XI med oförändrat namn. Ätten introducerades den 3 november 1693 under nr 1187.

Henrich Haijs sons sons son, översten och chefen för Bohusläns regemente sedermera generalmajoren Erik Henrik Wilhelm Haij (1773–1821), upphöjdes i friherrlig värdighet den 26 januari 1815 enligt § 37 1809 års regeringsform, innebärande att endast huvudmannen innehar friherrlig värdighet, på Stockholms slott av Karl XIII. Ätten introducerades den 6 september 1817 under nr 362.

Det adliga vapnet är i det närmaste identiskt med den skotska ätten Hay of Sawleys vapen förutom tillägget av det gyllene oket bakom den nedersta skölden. Den svenska ätten Haij ska enligt obestyrkt tradition härstamma från denna skotska ätt Hay. De snirkliga ornamenten kring de tre röda sköldarna i fältet av silver är en konstnärlig utsmyckning som kallas *damaskering*.

Det friherrliga vapnet har den adliga ättens vapen som hjärtsköld men med skillnaden att oket nu är rött. I den kvadrerade skölden är det första fältet friherrliga ätten von Platens nr 313 vapen och är hämtat från Erik Henrik Wilhelm Haijs hustru Charlotta Wilhelmina von Platen (1779–1860). Det

Adliga ätten Haij nr 1187.

Friherrliga ätten Haij nr 362.

andra fältet är troligen Hallands vapen med skillnaden att lejonet är i guld och inte i silver. Det tredje fältet med den gyllene borgen syftar troligen på Bohus fästning. Det fjärde fältet är adliga ätten von Stockenströms nr 1936 vapen och är hämtat från Erik Henrik Wilhelm Haijs moder Catharina Emerentia von Stockenström (1751–1827).

DEPOSITIONER

En deposition innebär att äganderätten fullt ut kvarstår hos deponenten men att sköldebrevet kostnadsfritt förvaras i Riddarhusets arkiv.

AF BILLBERGH

Herr Gunnar Ceréus, Täby, har deponerat sköldebrevet i original för utdöda adliga ätten af Billbergh nr 2298.

Vice presidenten i kammarrätten, ledamoten av generaltulldirektionen m.m., Johan Peter Billberg (1776–1850), adlades den 11 maj 1826 enligt § 37 1809 års regeringsform, innebärande att endast huvudmannen innehar adlig värdighet, på Stockholms slott av Karl XIV Johan med namnet af Billbergh. Ätten introducerades den 17 mars 1827 under nr 2298. Ätten utslöcknade på svärdsidan den 10 augusti 1922.

Vapnet är enligt den tidens mode delat på flera olika sätt och täckt med ett flertal symboler. Här kan nämnas det svarta korset i det gyllene fältet som syftar på de tre generationer av präster som var Johan Peter af Billberghs förfäder. Det mittersta fältet med strömmarna i silver tillsammans med det heraldiskt sett vänstra fältet med den pansarklädda armen som vilar på ett altare hållandes ett svärd återfinns i adliga ätten af Gillners nr 2284 vapensköld. Johan Peter af Billberghs andra hustru hette Elsa Catharina Gillner och var dotter till Carl Johan Gillner, adlad af Gillner.

VON SCHÉELE

Herr Carl von Schéele, Stockholm, har deponerat sköldebrevet i original för adliga ätten von Schéele nr 2059.

De två bröderna, assessorn i Göta hovrätt Adam Scheele (1720–1804), och hovrättsassessorn och brukspatronen sedermera överdirektören och bergsrådet Christian Benjamin Scheele (1721–1799), naturaliserades såsom svenska adelsmän den 9 september 1768 på Stockholms slott av Adolf Fredrik med namnet von Schéele. Sköldebrevet utfärdades dock först den 19 februari 1773 på Stockholms slott av Gustav III. Ätten introducerades den 9 maj 1776 under nr 2059.

Vapnet i sköldebrevet är ytterst intressant. Då ätten anses härstamma från en adlig ätt vid namn Scheel i Pommern uttrycker blasoneringen tydligt att skölden ska ha en röd ram med elva rosor av guld »... til skillnad ifrån dem af samma ätt, som utrikes vistas ...». Vidare anges det att vapnet ska innehålla halsen och huvudet av en hind men i vapnet återges lustigt nog djurhuvudet med horn, alltså en bock! Bland hjortdjuren är det nämligen endast renen där även hondjuret bär horn. Mest anmärkningsvärt är att blasoneringen säger att fältet ska vara av silver medan det i teckningen är av guld. Vid nästan samtliga återgivningar i olika heraldiska verk av det von Schéeleska vapnet, även på plåten i Riddarhuset, återges huvudet av en genusförvirrad behörnad hind i ett

Adliga ätten af Billbergh nr 2298.

Adliga ätten von Schéele nr 2059.

Adliga ätten Gyllenecker nr 1734.

fält av guld. Det är ett skolexempel på när blasoneringen är motstridig vapenritningen i sköldebrevet.

FÖRVÄRV

GYLLENECKER

Riddarhuset har förvärvat sköldebrevet i original för utdöda adliga ätten Gyllenecker nr 1734.

Överstelöjtnanten vid Savolaks och Nyslotts läns regemente Per Johan Meisner (1680–1750) och hans styvbroder, häradshövdingen i Olands, Lövsta, Films och Danemora bergslager samt Norunda, Tierps, Älvkarleby och Vesslands härader i Uppland, Erik Sillnæus (död 1728), adlades den 22 mars 1720 i Palatset i Stockholm av Ulrika Eleonora med namnet Gyllenecker. Ätten introducerades 1720 under nr 1734. Ätten utslöcknade den 16 maj 1750 med Per Johan Gyllenecker.

Vapnet är komplext och svårtolkat. Möjligt kan de tre stjärnorna i silver i den röda ginstammen vara hämtade från adliga ätten Muhls nr 1351 vapen. Per Johan Gylleneckers första hustru hette Elisabet Maria Muhl. Det blå fältet med de tre ekollonen och den gyllene kronan kan i sin tur delvis vara hämtade från de båda utdöda adliga ätterna Silneckers, nr 988 och nr 1214, vapen. Erik Gylleneckers två farbröder adlades med namnet Silnecker men introducerades med olika nummer. De två Silneckerska vapensköldarna är snarlika, men inte identiska, och innehåller gyllene ekollon i blått fält. Silverfältet med det blå svärdet och den blå xyan är mycket mer svår-analyserat. Det speciella är att xyan beskrivs som en »... Polsk Checade ...» i blasoneringen. Det moderna polska ordet för en forntida stridsyx är *Czekan*.

DEPONERING OCH DONATION

Vi vill passa på att påminna om möjligheten att på ett tryggt och säkert sätt och utan kostnad kunna deponera eller donera sköldebrev i Riddarhusets arkiv. Ta gärna kontakt för närmare information, telefon 08-723 39 95, e-post goran.morner@riddarhuset.se.

Vi är också tacksamma för aktuella uppgifter om innehav av sköldebrev, i privat ägo eller på offentliga institutioner. ☞

Göran Mörner, riddarhusgenealog

FOTO: GÖRAN MÖRNER.